

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

21 listopada 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Beata Janiszewska (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Piotr Telusiewicz

SSN Mariusz Załucki

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 21 listopada 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej syndyka masy upadłości G. spółki akcyjnej w upadłości w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach
z 21 września 2021 r., I ACa 173/21,
w sprawie z powództwa H.S. i W.S.
przeciwko syndykowi masy upadłości G. spółki akcyjnej w upadłości w W.
o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności i zapłatę

oddala skargę kasacyjną.

Piotr Telusiewicz

Beata Janiszewska

Mariusz Załucki

[J.T.]

UZASADNIENIE

Powodowie H.S. i W.S. wnieśli ostatecznie, po wcześniejszych modyfikacjach powództwa, o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego w postaci bliżej określonego bankowego tytułu egzekucyjnego opatrzonego klauzulą wykonalności

oraz o zasądzenie od pozwanego G. S.A. w W. (obecnie syndyka masy upadłości G. S.A. w upadłości z siedzibą w W., dalej jako: bank) solidarnie na rzecz powodów kwoty 357 050,62 zł. Sąd Okręgowy w Bielsku-Białej zasądził od banku na rzecz powodów kwoty po 178 525,31 zł oraz pozbawił wspomniany tytuł wykonawczy wykonalności ponad kwotę 68 097,31 zł tytułem odsetek, a w pozostałym zakresie powództwo oddalił.

Sąd Apelacyjny w Katowicach oddalił apelację pozwanego. W zakresie istotnym dla rozpoznania skargi kasacyjnej Sąd ten ustalił i ocenił, za Sądem Okręgowym, że 9 maja 2008 r. powodowie zawarli z pozwanym umowę kredytu hipotecznego indeksowanego do franka szwajcarskiego, opiewającą na kwotę 626 386,15 zł. Umowa ta zawierała mechanizm przeliczeń między walutą polską a walutą obcą oparty na tabeli kursów ustalanej przez bank. Kredyt został wypłacony w umówionej kwocie. Następnie, w okresie do 10 marca 2015 r., powodowie wpłacili na rzecz banku z tytułu umowy kredytu łącznie 501 999,39 zł.

Kolejno bank wypowiedział pozwanym umowę kredytu, zgodnie z jej treścią, z uwagi na zaległości w spłacie w wysokości 15 345,12 CHF. W konsekwencji pozwany wystawił bankowy tytuł egzekucyjny będący przedmiotem powództwa o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności, a następnie wszczął postępowanie egzekucyjne, co zaowocowało wyegzekwowaniem od powodów łącznie 68 097,31 zł tytułem odsetek.

W tak ustalonym stanie faktycznym oceniono, że powództwo o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego podlegało uwzględnieniu na podstawie art. 840 § 1 pkt 1 k.p.c. – z wyłączeniem tej części należności objętej tytułem, która została już wyegzekwowana. Należność stwierdzona BTE miała bowiem wynikać z umowy kredytu, tymczasem zawarty w tym kontrakcie mechanizm przeliczeń walutowych został przez Sąd uznany za niedozwolony w rozumieniu art. 385¹ § 1 zd. 1 k.c. Odesłanie do tabeli kursowej kształtowanej jednostronnie przez bank rażąco naruszało bowiem dobre obyczaje i jednocześnie interes kredytobiorców jako konsumentów, ponieważ pozwalało bankowi dowolnie ustalać kursy, według których kształtowane były świadczenia stron. Bezskuteczność postanowień umownych dotyczących przeliczeń sprawiała przy tym, że umowa stawała się niemożliwa do

wykonania. W konsekwencji żądanie pozbawienia BTE wykonalności było uzasadnione co do zasady, lecz podlegało oddaleniu w zakresie, w jakim roszczenie zostało już przez bank wyegzekwowane.

Nieważność umowy kredytu powodowała również, że powodom przysługiwało roszczenie o zwrot bezpodstawnego wzbogacenia (nienależnego świadczenia) na podstawie art. 410 § 2 k.c. Uiszcili oni na rzecz banku łącznie ponad milion złotych (wliczając kwotę wyegzekwowaną przez komornika), a zatem kwotę przewyższającą zgłoszone w sprawie żądanie. W ocenie Sądu, ponieważ w sprawie nie zachodziły podstawy do zasądzenia dochodzonej przez powodów kwoty solidarnie, to – wobec podzielności świadczenia – uległo ono stosunkowemu podziałowi w częściach równych. Odnosząc się do zarzutu naruszenia art. 321 § 1 k.p.c., Sąd stwierdził, że nie doszło do zasądzenia kwoty przewyższającej żądanie pozwu, gdyż powodowie, jeszcze przed Sądem pierwszej instancji, dokonali rozszerzenia powództwa. W ocenie tego Sądu nic nie stało również na przeszkodzie kumulacji żądania z art. 840 § 1 k.p.c. z dochodzeniem przez powodów od pozwanego zapłaty tytułem zwrotu nienależnego świadczenia.

Pozwany bank wniósł skargę kasacyjną od wyroku Sądu drugiej instancji. W ramach podstawy naruszenia przepisów postępowania zarzucił niewłaściwe zastosowanie: (1) art. 840 k.p.c. „polegające na tym, że Sąd w sprawie o pozbawienie tytułu wykonawczego klauzuli wykonalności rozstrzygnął także roszczenie powodów o zwrot świadczenia nienależnego, które to roszczenie nie może być rozpatrywane w sprawie z powództwa o pozbawienie tytułu wykonawczego klauzuli wykonalności”, (2) art. 321 § 1 k.p.c. przez zasądzenie dochodzonej w sprawie kwoty 357 050,62 zł z odsetkami przez jej stosunkowe rozdzielenie (po 178 525, 31 zł), choć powodowie żądali zasądzenia tej kwoty solidarnie, a także (3) art. 843 § 3 k.p.c. przez „zasądzenie na rzecz powodów kwoty po 178 525,31 wraz z odsetkami, podczas gdy powodowie nie żądali w pozwie zasądzenia na ich rzecz powyższych kwot, bowiem w pozwie powodowie zażądali zasądzenia na ich rzecz zwrotu świadczenia nienależnego pobranego przez komornika w kwocie 46 304,37 zł a nie wszystkich kwot wpłaconych tytułem nieważnej umowy kredytu”.

Jednocześnie skarżący zgłosił zarzuty naruszenia prawa materialnego, to jest: (1) art. 58 § 1 i art. 385¹ § 1 k.c., przez zastosowanie tych przepisów ze skutkiem uznania, że umowa kredytu była nieważna, (2) art. 65 § 1 i 2 w zw. z art. 385¹ § 1 k.c. przez przyjęcie, że mechanizm indeksacji kredytu miał charakter niedozwolonego postanowienia umownego, ponieważ pozwalał pozwanemu dowolnie ustalać kursy walut, podczas gdy w rzeczywistości kursy te były kształtowane na podstawie danych rynku międzybankowego, a zatem na podstawie czynników obiektywnych i niezależnych od banku, (3) art. 385¹ § 2 w zw. z 385¹ § 1 k.c., (4) art. 385¹ § 2 w zw. z art. 65 § 1 i 2, art. 358 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. XLIX ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. przepisy wprowadzające kodeks cywilny oraz art. 41 ustawy z dnia 28 kwietnia 1936 r. Prawo wekslowe, (5) art. 69 ust. 2 pkt 4a w zw. z art. 69 ust. 3 i art. 75b pr.bank. w zw. z art. 4 ustawy z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw przez przyjęcie, że wskutek nowelizacji Prawa bankowego z 26 sierpnia 2011 r. postanowienia umowy kredytu nie utraciły abuzywnego charakteru, (6) art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13 przez jego zastosowanie w sytuacji, w której przedmiotowa dyrektywa nie jest źródłem prawa w relacji horyzontalnej między stronami, a także (7) art. 410 k.c. przez zastosowanie tego przepisu mimo braku podstaw do stwierdzenia nieważności spornej umowy kredytu, a w konsekwencji: uznania świadczeń powodów za nienależne. Zarzuty naruszenia prawa materialnego oznaczone numerami 1, 3 i 4 odnosiły się do kwestii wykonalności spornej umowy po usunięciu z niej odwołania do tabeli kursowej banku.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna podlegała oddaleniu.

W pierwszej kolejności należało odnieść się do zarzutów naruszenia przepisów postępowania. Żaden z nich nie okazał się skuteczny.

Analizując pierwszy z zarzutów skargi, trzeba zauważyć, że podnoszone w nim uchybienie art. 840 k.c. nie czyni zadość wymaganiom stawianym formułowaniu zarzutów kasacyjnych. Regulacja ta zawiera więcej niż jeden przepis prawa, a przepisy te normują różne kwestie; brak wskazania przez skarżącego, który z nich został naruszony przez Sąd drugiej instancji, uniemożliwia uznanie zarzutu za

skuteczny. Stanowisko pozwanego jest wprawdzie czytelne, jednak wynikające z art. 398¹³ § 1 *in principio* k.p.c. związanie Sądu Najwyższego podstawami skargi wymusza precyzyjne konstruowanie zarzutów kasacyjnych. Niezależnie od tego, że omawiany zarzut nie nadaje się do uwzględnienia z przyczyn formalnych, wypada zauważyć, że niniejsza sprawa nie dotyczy wyłącznie pozbawienia tytułu wykonawczego wykonalności. Przeciwnie, jest to także sprawa o zapłatę. Powodowie dokonali bowiem kumulacji roszczeń różnego rodzaju, co w postępowaniu cywilnym jest zasadniczo dozwolone (art. 191 k.p.c.). Skarżący zdaje się jednak ignorować ten fakt, mimo że wyraźnie wynika on już z pozwu (a tym bardziej: ze złożonego przed Sądem Okręgowym pisma precyzującego ostatecznie żądania powodów) oraz z komparycji zaskarżonego wyroku.

Nie mógł zostać uwzględniony także drugi z zarzutów naruszenia przepisów postępowania, dotyczący uchybienia art. 321 k.p.c. Wstępnie wypada zauważyć, że sam w sobie art. 321 § 1 k.p.c. jest adresowany do sądu pierwszej instancji i nie znajduje zastosowania w postępowaniu apelacyjnym. Pominięcie przywołania w zarzucie art. 391 § 1 k.p.c., czyli unormowania, które pozwalałoby na odpowiednie stosowanie art. 321 § 1 k.p.c. w postępowaniu przed Sądem drugiej instancji, sprawia zatem, że zarzut ten nie mógłby być uwzględniony. Analiza treści podstaw skargi oraz wyjaśniającego ich sens fragmentu uzasadnienia podstaw kasacyjnych prowadzi jednak do wniosku, że skarżący powołuje się na naruszenie art. 321 k.p.c. przez Sąd pierwszej instancji – skoro kwestionuje fakt zasądzenia określonej kwoty, a nie: oddalenia apelacji. Przywołanie tego przepisu jest zatem prawidłowe, natomiast zarzut jest oczywiście nietrafny, gdyż przedmiotem kontroli kasacyjnej jest wyrok Sądu drugiej instancji.

Jedynie uzupełniając należy dodać, że pozwany nie ma także racji co do istoty zgłoszonego zastrzeżenia, gdyż dokonanie stosunkowego rozdzielenia między powodów kwoty, co do której dochodzili oni zapłaty solidarnie, nie stanowi przypadku orzeczenia ponad żądanie czy obok żądania pozwu. Przeciwnie, skutek takiego zasądzenia doszło do uwzględnienia powództwa w części, z czym skorelowane zostało oddalenie przez Sąd Okręgowy powództwa w pozostałym zakresie. Należy uznać (gdyż kwestia nie została wprost podjęta w uzasadnieniu wyroku), że

dokonanie podziału kwoty między powodów w częściach równych stanowiło efekt zastosowania art. 379 § 1 i 2 k.c.

Nietrafne okazało się również wskazanie na naruszenie art. 843 § 3 k.p.c. Skarżący pomija bowiem, że powodowie zgłosili w sprawie żądanie zasądzenia na ich rzecz określonej kwoty na zasadach ogólnych, w ramach kumulacji roszczeń (art. 191 k.p.c.). Wskazana w zarzucie kwota, której dochodzili w sprawie powodowie, istotnie występuje w pozwie, lecz – co podkreślił zarówno Sąd Okręgowy, jak i Sąd Apelacyjny – w sprawie doszło do modyfikacji powództwa, o czym mowa w przywołanym przez skarżącego piśmie strony powodowej z 23 grudnia 2019 r. Wypada zatem przypomnieć, że art. 193 § 1 k.p.c. zasadniczo pozwala stronie powodowej zmieniać żądanie, a kwota 357 050,62 zł dochodzona była przez skarżących na zasadach ogólnych. Tymczasem prekluzja unormowana w art. 843 § 3 k.p.c. dotyczy powództwa przeciwegzekucyjnego, a nie żądań innego rodzaju, także w razie dochodzenia ich łącznie z żądaniem pozbawienia tytułu wykonawczego wykonalności.

Niezasadne okazały się również wszystkie zarzuty naruszenia prawa materialnego. W pierwszej kolejności należy przy tym rozpoznać zarzut oznaczony uprzednio jako drugi, gdyż dąży on do wykazania, że sporne postanowienia umowne nie były niedozwolone w rozumieniu art. 385¹ § 1 zd. 1 k.p.c. Kwestia ta wyprzedza natomiast następczą ocenę, czy postanowienia te utraciły charakter niedozwolony (jak podnosi to bank w zarzucie trzecim), a tym bardziej – zagadnienia dalsze, związane ze skutkami ewentualnego stwierdzenia abuzywnego charakteru mechanizmu przeliczeń.

Wbrew założeniom skarżącego trafna jest ocena Sądu Apelacyjnego o tym, że niedozwolony był zawarty w umowie kredytu indeksowanego mechanizm przeliczeń, przewidujący stosowanie kursów walut ustalanych w tabeli banku (art. 385¹ § 1 zd. 1 k.p.c.). Twierdzenia skarżącego, że sporne kursy były kształtowane na podstawie rynku międzybankowego, nie znajdują odzwierciedlenia w ustaleniach faktycznych poczynionych w sprawie, wiążących Sąd Najwyższy przy rozpoznaniu skargi kasacyjnej (art. 398¹³ § 2 k.p.c.).

Niezasadne jest również podnoszenie, że w sprawie błędnie zinterpretowano umowę stron, nietrafnie przyjmując, iż zgodnie z treścią łączącego strony zobowiązania pozwany mógł dowolnie ustalać wysokość wspomnianych kursów. Choć umowa stron rzeczywiście przewidywała, że wspomniana tabela będzie kształtowana „na podstawie kursów obowiązujących na rynku międzybankowym”, to jednak przytoczone określenie, wobec swej ogólności, nie pozwala na zaprzeczenie wnioskowi o możliwości swobodnego kształtowania treści wspomnianej tabeli. Zwrot „na podstawie” oznacza jedynie, że kurs z rynku międzybankowego stanowić będzie punkt odniesienia dla dalszych działań matematycznych, które jednak nie zostały sprecyzowane w umowie kredytu. W praktyce ustalenie jednej wartości (kursów walut podanych tabelach) „na podstawie” drugiej („kursów obowiązujących na rynku międzybankowym”) może oznaczać różne operacje matematyczne, w tym np. powiększenie wartości waluty o określony procent (konkretny, dowolny lub mieszczący się w zamkniętym przedziale), o określoną wartość bezwzględną, pomnożenie przez przyjętą stałą lub przez wartość z określonego zakresu etc.

Każde z takich działań oznacza ustalenie pierwszej z wartości na podstawie drugiej; umowa stron nie przewidywała natomiast konkretnej metodologii kształtowania kursów ani nie wyznaczała granic dopuszczonego przez strony odchylenia tabeli kursowej banku od rynku międzybankowego. W sprawie nie ustalono również, by zgodnym zamiarem stron było ograniczenie w tej kwestii przestrzeni decyzyjnej banku lub by ograniczenie to wynikało z ustalonego zwyczaju. W konsekwencji należało przyjąć, że podniesione przez skarżącego racje nie podważyły wniosków Sądu drugiej instancji sformułowanych w wyniku wykładni umowy kredytu.

Nietrafny okazał się również zarzut naruszenia prawa materialnego, oznaczony wyżej jako piąty, zmierzający do stwierdzenia, że ustawa z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw zmieniła treść stosunku prawnego wynikającego z umowy kredytu w sposób, który pozbawił sporne postanowienia umowne abuzywnego charakteru. Rzecz bowiem w tym, że ocena, czy postanowienie umowne jest niedozwolone (art. 385¹ § 1 k.c.), jest dokonywana według stanu z chwili zawarcia umowy (zob. uchwałę – 7 – SN z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17). Tym samym należy przyjąć, że jeżeli postanowienie

dotyczące mechanizmu przeliczeń miało charakter niedozwolonego postanowienia umownego, przez co czyniło umowę stron niewykonalną, to umowa była dotknięta tą wadliwością *ex tunc*.

Wobec powyższego rozważenia wymagały zarzuty pierwszy, trzeci i czwarty. Wszystkie one dotyczyły przyjętej w sprawie oceny, że skutkiem niedozwolonego charakteru postanowień umownych wiążących mechanizm indeksacji kredytu z tabelą kursową banku jest nieważność umowy. Skarżący podnosił bowiem, że art. 385¹ § 1 k.c. nie przewiduje sankcji nieważności, oraz że skutkiem uznania za abuzywne postanowienia odsyłającego do tabeli kursowej banku powinno być wykonywanie umowy na podstawie kursów walut publikowanych przez Narodowy Bank Polski

Powyższa kwestia została już jednak oceniona odmiennie w uchwale pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22. W orzeczeniu tym stwierdzono, iż w razie uznania, że postanowienie umowy kredytu indeksowanego lub denominowanego odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej stanowi niedozwolone postanowienie umowne i nie jest wiążące, w obowiązującym stanie prawnym nie można przyjąć, że miejsce tego postanowienia zajmuje inny sposób określenia kursu waluty obcej wynikający z przepisów prawa lub zwyczajów (punkt 1) oraz że w razie niemożliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego umowa nie wiąże także w pozostałym zakresie (punkt 2). Sąd Najwyższy w obecnym składzie nie znajduje podstaw do podjęcia działań unormowanych w art. 88 § 1 u.s.n., wobec czego pozostaje związany stanowiskiem wyrażonym w uchwale.

W konsekwencji należało przyjąć, że postanowienia spornej umowy kredytu, zawierające odesłanie do tabeli kursowej banku, nie podlegają substytucji innym źródłem danych niezbędnych do wykonania umowy, a w efekcie: że kontrakt ten nie wiąże stron także w pozostałym zakresie. Wskazanie, że art. 385¹ § 1 zd. 1 k.c. nie przewiduje sankcji nieważności, mimo że trafne, ostatecznie nie może jednak wpłynąć na ocenę skuteczności skargi kasacyjnej. Rzecz w tym, że skutek opisanego wyżej zastosowania art. 385¹ § 1 zd. 1 k.c. umowa, po uwzględnieniu faktu niezwiązania postanowieniami abuzywnymi, nie stwarzałaby możliwości określenia

zobowiązania podlegającego wykonaniu. Wypada przy tym dodać, że dla uwzględnienia roszczeń powodów wystarczająca była sama konstatacja o tym, że strony nie są związane umową kredytu – niezależnie od tego, czy jest to spowodowane nieważnością w sensie ścisłym, czy skutkiem szerokiego zakresu niezwiązania postanowieniami umowy, czyli sankcją o charakterze *sui generis*, wynikającą z przepisów implementujących Dyrektywę 93/13.

Powyższe uwagi prowadzą także do wniosku, że Sąd Apelacyjny nie naruszył art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13 przez niezasadne zastosowanie tego unormowania bezpośrednio do relacji stron. Analiza uzasadnienia wyroku tego Sądu nie prowadzi do wniosku, by zastosował on ten przepis wprost. Jednocześnie w orzecznictwie powszechnie przyjmuje się, że art. 385¹ § 1 zd. 1 k.c., wyłożony w sposób prounijny, może prowadzić do oceny, iż strony nie są związane umową w całości. Sytuacja taka ma miejsce wówczas, gdy sankcja niezwiązania konsumenta jednym postanowieniem lub kilkoma postanowieniami umowy powoduje, że pozostała treść umowy nie wystarcza do określenia, na czym polegają prawa i obowiązki stron, co w konsekwencji oznacza, iż kontrakt nie określa minimalnego zakresu konsensu (zob. uchwałę pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22, i przywołane tam orzecznictwo).

Finalnie za niezasadny należało także uznać zarzut naruszenia art. 410 k.c. Zarzut ten nie ma samodzielnej wartości argumentacyjnej, lecz jest dopełnieniem stanowiska banku o ważności umowy, które jednak nie okazało się trafne – o czym mowa we wcześniejszych wywodach uzasadnienia.

Z uwagi na powyższe, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., orzeczono jak w sentencji wyroku.

Piotr Telusiewicz

Beata Janiszewska

Mariusz Załucki

[J.T.]

[a.ł.]